

**DIÓN Z PRÚSY:
DIOGENÉS ALEBO O ZDATNOSTI**

(1) Diogena zo Sinópy, ktorý musel zo svojej vlasti odísť do vyhnanstva, postihla rovnaká bieda ako všetkých iných podobných nešťastníkov.¹ Keď dorazil do Atén, zastihol tam ešte mnohých Sókratových spoločníkov. Boli medzi nimi aj Platón, Aristippos, Aischinés, Antisthenés a Eukleidés z Megar. Xenofón bol v tom čase vo vyhnanstve za to, že sa zúčastnil na vojenskej výprave s perzským kráľom Kýrom. Jediný, s ktorým sa Diogenés rád stretával, bol Antisthenés, pričom ostatnými Sókratovými priateľmi začal veľmi skoro opovrhovať.² V prípade Antisthena nechválil ani tak jeho osobu, ale skôr reči, ktoré prednášal. Bol presvedčený, že jedine jeho myšlienky sú pravdivé a že nič iné nemôže človeku pomôcť.³

(2) Keď raz Diogenes Antisthenovi vyčítal, že jeho myšlienky a slová sú oveľa udatnejšie ako on sám, okrem iného ho pohanil aj tým, že ho nazval trúbou.⁴ Povedal mu, že nepočuje sám seba, hoci hučí najviac zo všetkých. Antisthenés takéto Diogenove reči trezlivito znášal, lebo povaha tohto muža mu bola veľmi sympatická.⁵

(3) Bránil sa argumentom, že sa nepodobá na trúbu, ale skôr na osu.⁶ Krídla tohto hmyzu totiž vydávajú len slabý zvuk, ale žihadlá sú veľmi ostré. Antisthenés sa z Diogenovej prostorekosti len tešil – podobne ako sa radujú jazdci, keď dostanú divokého koňa. Teší ich najmä to, že je odvážny a vytrvalý, pričom mu ochotne prepáčia komplikácie, ktoré s tým súvisia. Dobrí jazdci však nemajú radi kone, ktoré sú lenivé a akoby spomalené. Také nikto nechce napriek tomu, že s nimi nemá žiaden problém.⁷

(4) Niekedy Antisthenés Diogena do cvalu poháňal, inokedy mu zasa doprial od-dych. Robil to podobne ako výrobcovia strún. Aj tí ich striedavo uvoľňujú a napínajú, pričom dávajú pozor, aby nepraskli.⁸ Po Antisthenovej smrti už v Aténach nenašiel nikoho, s kým by sa chcel stretávať, a tak odišiel do Korintu.⁹ Žil tam pod holým nebom v háji nazývanom Kraneion, keďže si neprenajal žiaden dom ani sa nenasťahoval k nijakému priateľovi. (5) Videl, že v Korinte sa stretáva veľké množstvo ľudí. Pritáhoval ich tak prístav, ako aj hetéry, lebo toto mesto bolo veľkou križovatkou celého Grécka. Pochopil, že tak, ako dobrý lekár by mal pomáhať tam, kde je najviac chorých, aj rozumný muž sa má usadiť na miestach, kde je najviac nerozumných, aby karhal a vyvracal ich nerozumnosť.¹⁰ (6) Keď nastal čas Isthmijských hier, aj on – tak ako všetci ostatní – sa pobral na Korintskú šiju. Zvykol chodiť na veľké zhromaždenia, kde mohol pozorovať, aké majú ľudia snahy a túžby, prečo žijú dlhé roky v cudzine a na čo sú najviac hrdí.¹¹

(7) Ochotne sa porozprával s kýmkoľvek, kto prejavil záujem. Často vravel, že sa veľmi čuduje, prečo sa za ním nechodia liečiť zástupy ľudí, keď vyhlasuje, že tých, ktorí ho poslúchnu, zbaví nevedomosti, darebáctva a neviazanosti.¹² Úplne absurdné mu pripadalo to, že za ním nik neprišiel ani vtedy, keď vyhlásil, že dotyčnému dá za vyliečenie veľkú sumu peňazí. Ak by vraj ponúkal liečbu zubov alebo očí, hneď by sa k nemu nahrnuli všetci, čo potrebujú vytrhnúť zub alebo vyliečiť zrak. (8) Podobne by to bolo podľa

neho aj v prípade, ak by ponúkal liek na chorú slezinu, dnu alebo nádchu. Ľudia sa podľa neho tvária tak, akoby ich všetky tie choroby duše mali trápiť menej ako choroby tela. Správajú sa vraj tak, akoby bolo ťažšie znášať zápal sleziny alebo bolesť pokazeného zuba ako všetko to nešťastie, ktoré človeku prinesie nerozumná, nevzdelaná, zbabelá, drzá, chlipná, neslobodná, zúrivá, smutná, zločinná alebo akýmkoľvek iným spôsobom skazená duša.

(9) Aj v Diogenových časoch mohol človek okolo Poseidónovho chrámu v Korinte počuť hlasné hulákanie všetkej tej zberby sofistov, ktorí vo svojich prednáškach kydali jeden na druhého. Mnohí z nich sa vyhlasovali za žiakov jedných, len aby mohli útočiť proti druhým. Našli sa tam aj spisovatelia, ktorí čítali nahlas svoje hlúpe diela, a básnici prednášajúci kadejaké básne. Hneď vedľa stáli ich poslucháči, ktorí ich chválami vynášali do neba. Človek tam mohol stretnúť aj mnohých kaukliarov predvádzajúcich divy každého druhu, jasnovidcov vykladajúcich pochybné znamenia a rečníkov, ktorí ochotne prekrúcali spravodlivosť na súdoch. Okrem všetkých týchto individuí tu číhala celá banda priekupníkov, ktorí boli schopní človeka presvedčiť, aby si od nich kúpil takmer čokoľvek.

(10) Zakrátko teda začali nejakí zvedavci prichádzať aj k Diogenovi. Všetko to boli len cudzinci. Korint'ania si mysleli, že stretnutie s ním im nemôže priniesť žiaden úžitok. Zrejme najmä preto, lebo Diogena mali v Korinte stále na očiach a rozhovor s ním si vôbec nevážili. Ale ani cudzinci, ktorí sa odvážili prísť, nezostávali dlho. Každý si od neho niečo vypočul alebo mu niečo povedal a zakrátko odišiel preč. To preto, lebo len málokto sa nezlákol jeho vyvracajúceho skúmania. (11) Diogenés preto zvykol hovoriť, že sa podobá spartským psom.¹³ Keď stoja pokojne niekde na trhu alebo na slávnosti, ľudia sa s nimi radi zahrajú a hladkajú im srst'. Toto plemeno si však hocikto nekúpi, lebo len málokto sa vie oň starať.

Nejaký človek sa Diogena spýtal, či sa aj on prišiel pozrieť na hry. Odpovedal, že sa neprišiel pozerať, ale zápasiť. Nato sa dotýčny zasmial a opýtal, akých bude mať súperov. (12) Diogenés naňho typicky zagánil¹⁴ a povedal: „Mojim protivníkom sa doposiaľ neodvážil postaviť na odpor žiaden Grék. Sú to tí najťažší súperii všetkých čias a ľudia ich považujú za neporaziteľných. Nebudeme však zápoliť v behu, zápasení, skákaní či boxovaní. Moji súperii nehádzu ani diskom alebo oštepom. Sú to tí, čo po ťažkom boji privádzajú človeka k rozumnosti.“ (13) Na otázku, koho konkrétne má na mysli, odpovedal: „Budem bojovať s veľkými námahami,¹⁵ ktoré nemôžu prekonať ľudia napchatí jedlom a ešte aj pyšní na to, že celé dni do seba len niečo džgajú a v noci chrápu. Mojich súperov môžu pokoriť len veľmi štíhli muži. Aj z nich len tí, ktorých driek je tenší ako driek osy. (14) Alebo si myslíš, že je nejaký úžitok zo všetkých tých vypasených pupkáčov s bruchom siahajúcim až po zem? Nebolo by lepšie, keby ich spoluobčania radšej v slávnostnom sprievode povozili po meste, rituálne sa od nich očistili a so všetkou pompou poslali dakam preč? Ale úplne najlepšie by bolo, keby ich obetovali na oltári niektorého boha, posekali na kúsky a zjedli na obetnej hostine. Nech to však urobia tak, ako sa zvykne u nás v Ponte pripravovať mäso z veľkých delfinov. Tí rozumní totiž z mäsa veľkých rýb najskôr vyškvaria tuk, s ktorým sa v prípade potreby natierajú, a až potom mäso varia v slanej vode z mora. Som presvedčený, že tí, čo by mali takto skončiť, majú v sebe oveľa

menej ľudskej duše ako svine z chlieva.¹⁶

(15) Šľachetný človek považuje námahu za najdôstojnejšieho súpera, a práve s ním sa v ktorúkoľvek dennú alebo nočnú hodinu rád púšťa do boja. Cenou za víťazstvo tu nie je zelerový veniec alebo píniová či olivová vetvička – veď to by bola skôr odmena pre kozu –, ale zdatnosť a blaženosť, ktoré budú trvať až do konca života.¹⁷ Najdôležitejší zápas svojho života nebude odkladať až na čas, keď hry vyhlásia Elidčania, Korint'ania či Spolok thesalských miest. Sám sa hneď nebojácne pustí do boja a na zápas postupne vyvze všetkých protivníkov bez ohľadu na výsledok losovania. V tvrdých bojoch neprejaví ani náznak slabosti. S vervou sa pustí do boja s hladom a zimou. S nadšením bude znášať nielen smäd, ale aj bičovanie, oheň a nože. Chudobu, vyhnanstvo, zlú povest' ani všetky podobné veci nebude považovať za nič hrozné, ale naopak za niečo veľmi ľahké. Skrátka, dokonalý muž, o ktorom tu hovorím, sa bude na týchto veciach skôr zabávať – podobne, ako sa bezstarostné deti hrajú s kockami a rozličnými loptami.¹⁸ (17) Všetci títo protivníci pripadajú zbabelcom ako hrozní a nepremožiteľní nepriatelia. Ak nimi však začne človek pohŕdať a postaví sa im smelo na odpor... hneď strácajú silu a mocných mužov nedokážu premôcť. Naši protivníci sa nápadne podobajú psom, ktorí rozzúrene bežia najmä za tými, ktorí pred nimi utekajú. Veru nejedného takého človeka – ak im nestihol uniknúť – už poriadne dohrýzli alebo aj roztrhali. Ale ak sa im nebojácne postavíš na odpor, hneď sa zľaknú a cúvnu. Po čase si na teba zvyknú, pletú sa pod nohy a zaliečavo vrtia chvostom.

(18) Väčšina obyčajných ľudí sa pri pohľade na súperov, o ktorých hovorím, preľakne, nikdy sa im neodváži pozrieť priamo do očí a zakaždým sa dáva na útek. Je to veľmi podobné ako v pästnom zápase. Ak dobrý pästiar poriadne udrie súpera ako prvý, často sa protivník nez môže ani na jednu ranu a o výsledku je rozhodnuté. Najťažšie rany spravidla utŕžia tí, čo ustupujú a najviac sa boja. Ak budeš pristupovať k námahám s najväčším pohŕdaním a zároveň s najväčšou chuťou popasovať sa s nimi, nebudú mať proti tebe veľké šance. Ale ak pred nimi človek bočí a ustupuje, hneď sa mu zdajú po každej stránke väčšie a hrozivejšie.

(19) Určite si niečo podobné mnohokrát videl aj v prípade ohňa. Ak ho rázne zašliapneš, hneď zhasne. Ale ak máš strach a premýšľaš, či nie je príliš veľký, riadne sa popáliš. Veď aj deti sa niekedy hrajú hru, pri ktorej sa snažia oheň zhasiť jazykom. Zbabelí súper, o ktorých som hovoril, sa často podobajú na zápasníkov vo všeboji. Aj oni protivníka len hlava-nehlava tlčú, škrtia, ťahajú na všetky možné strany a niekedy ho pritom aj pripravia o život.

(20) Boj proti pôžitkom však vyzerá úplne inak. Je to veľký a nebezpečný zápas, v ktorom ide o niečo oveľa väčšie. Spôsob boja je tu celkom odlišný od toho, ktorý opisuje básnik Homér:¹⁹

Nastal prudký boj, kde práve kotvili lode.
Rúbali sekery ostré, čo v rukách držali Gréci,
spolu s dlhými mečmi...

(21) Rozkoš ťa nevyvze na čestný boj muža proti mužovi, ale snaží sa ťa oklamať a zbaviť rozumu veľmi zákernými trikmi.²⁰ Veľmi presne to opisuje Homér, keď hovorí

o tom, ako čarodejníca Kirké rôznymi drogami omámila Odysseových druhov a potom jedných premenila na svine, iných na vlkov a ďalších na rôzne iné divé zvery. Veru, takúto povahu má rozkoš. Jej úklady sú nekonečne spleťité a nadovšetko rafinované. Na človeka útočí všetkými možnými spôsobmi. Snaží sa ho zničiť nielen telesným pôžitkom, ale aj tým, že ho donúti na niečo pozeráť, niečo počúvať, čuchať, ochutnávať alebo ohmatávať. Mnohých skazila aj tým, že ich nútila niečo jesť alebo piť. Spravidla útočí počas bdenia, ale nájdu sa aj takí, ktorých rozkoš skazila počas spánku. (22) Proti jej nočným pokúšeniam nemožno postaviť ani stráže a ísť pokojne spať, ako to robia vojaci na nepriateľskom fronte. Niekedy človeka nivočí a zotročuje samotným spánkom, inokedy to robí tak, že naňho v noci zákerne zosiela nemravné sny, ktoré mu rozkoš stále pripomínajú.

(23) Námahu spravidla človeku sprostredkuje nejaký telesný dotyk nevyhnutný na to, aby sa unavil. Rozkoše však útočia cez všetky zmysly. V boji s námahou musí človek hneď reagovať. Najlepšie je, keď sa bez zbytočných odkladov pustí do práce, a tak sa s nepriateľom na mieste poráta. S rozkošami sa však nemožno zbytočne zahrávať, treba utekať čo najrýchlejšie preč a kontakt obmedziť na minimum. (24) Nebudem ďaleko od pravdy, ak poviem, že pri stretnutí s rozkošou sa ako najlepší ukazuje muž, ktorý sa jej dokáže čo najďalej vyhnúť. Lebo ešte sa nestalo, aby z jej pazúrov vyviazol živý a zdravý ten, kto sa s ňou začal stýkať alebo kto sa o to aspoň často pokúšal. Od chvíle, keď rozkoš človeka ovládne a opantá jeho dušu všakovakými čarami, už mu niet pomoci. Do bodky sa tu znovu a znovu opakuje známy Homérov príbeh o Kirké. Mocná čarodejka len zľahka šibne čarovným prúťikom a už niekoho ženie do chlieva a pevne za ním zatvára dvierka. (25) Z človeka sa naraz stáva sviňa alebo vlk a tento stav sa už nikdy nezmení. Mnohých premenila rozkoš na všelijakých hadov. Niektorí z nich sú aj smrteľne jedovatí, iní zostali odsúdení len na to, aby sa plazili po zemi a naveky slúžili Kirké v jej dome. Ich jedinou túžbou bude rozkoš. Naveky ju budú zbožňovať, a pritom znášať nekonečne veľa námah a trápenia. (26) Keď sa rozkoš zmocní človeka, ponechá si ho len na malú chvíľu a hneď ho zveruje do rúk tým najväčším námahám a najneprijemnejším bolestiam.

Môj neľúťostný zápas s rozkošami a námahami si však dosiaľ takmer ešte nikto nevšimol.²¹ Ľudia, ktorí vo svojom živote nikdy nič nedosiahli, nemajú ani potuchy o tom, že sa týmto súperom niekto odvážil postaviť na odpor. Oveľa radšej sa budú pozeráť na to, ako niekto preteká v skoku, behu alebo tanci. (27) Veď ani na Hérakla sa nikto nepozeral, keď zápolil v ťažkom boji a s námahou prekonával prekážky.²² Všetky jeho zápasy boli bežným ľuďom úplne ľahostajné. Aj vtedy ich asi oveľa viac zaujímali vtedajší slávni športovci, napríklad Zétes a Kalais, Péleus a mnohí ďalší bežci a zápasníci. Jedných zbožňovali pre krásu tela, iných pre bohatstvo. Za všetkých spomeňme aspoň Iasona a Kinyra. (28) O Pelopovi sa dokonca hovorilo, že mal rameno zo slonoviny. Nikto sa pritom nezamyslel nad tým, či by bol nejaký osov z človeka so zlatou alebo slonovinovou rukou alebo či by bolo naozaj dobré, ak by mal niekto diamantové či smaragdové oči. Je paradoxné, že nikto neskúmal, akú mal ten človek dušu.

Hérakla pre jeho zápasy a námahy všetci ľutovali. Preto o ňom aj hovorili, že je zo všetkých ľudí najbiednejší (*athliótatos*). V súlade s tým nazvali aj námahy a práce, ktoré vykonal, „héraklovskými biedami“ (*athloi*)²³ – akoby život plný námah mal byť zároveň

životom plným bied. Po smrti mu ľudia preukazovali tie najväčšie pocty a dodnes veria, že Héraklés je naozaj boh. Sú presvedčení aj o tom, že sa oženil s krásnou Hébé a že dodnes s ňou žije v jednom dome. To vysvetľuje, prečo sa všetci modlia k Héraklovi a prosia ho, aby neupadli do bied. Veria, že im pomôže práve ten, kto sa v živote najviac natrápil. (29) Je paradoxné, že Eurysthea, ktorý vraj Héraklovi vládol a rozkazoval, si dnes nikto neváži, nikto sa k nemu nemodlí a neprináša mu ani obety. Héraklés naproti tomu precestoval celú Európu a Áziu. A pritom sa v ničom nepodobal týmto tu slávnym športovcom! (30) Veď ako by aj mohol? Vari by sa bol niekam dovliekol s takým tučným bruchom? Odkiaľ by každý deň zohnal toľko mäsa a ako by si mohol dovoliť toľko spánku, koľko potrebujú naši atléti? ²⁴ Héraklés v noci ani oka nezažmuril, aby mu nič neušlo. Bol štíhly a hybký, mal ostrý zrak a ani jeho sluchu nič neuniklo. Bolo mu jedno, či je teplo alebo zima, lebo keď sa zabalil do zafúľanej kože, nepotreboval ani mäkké matrace ani huňatý sveter či hrubé koberce. Bol viac hladný ako sýty, ale všade dobrým pomáhal a zlých trestal.

(31) Héraklés potrestal aj spupného Tráčana Diogena. Ten celé dni len sedel pyšne na tróne, bol odetý do pestrofarebného rúcha a popíjal lahodné víno. Nepravosti páchal nielen na cudzincoch, ale aj na vlastných sluhoch, ktorí sa mu starali o veľkú stajňu koní. Héraklés ho za tieto krivdy praštil silno kyjakom po hlave a tá sa rozletela na tisíc kúskov ako dajaký starý spráchnivený sud. Poráтал sa aj s pyšným Géryónom. Bol to obor na celom západe najbohatší, ale aj najspupnejší, pretože vlastnil tie najväčšie stáda volov. Héraklés ho spolu s obrovými bratmi nemilosrdne zabil a stáda odviezol preč. (32) Egyptského kráľa Busirisa zastihol vo chvíli, keď sa horlivo pripravoval na pästný zápas, ktorým sa vyvyšoval nad všetkých ostatných ľudí. Celé dni totiž okrem športovania a jedenia nerobil vôbec nič. Héraklés ho šmaril o zem ako vrece plné zemiakov a Busiris sa rozletel na tisíce márných kúskov. Podarilo sa mu rozviazať aj pás amazonky Hippolyty. Žena bola naň veľmi pyšná a predpokladala, že siláka premôže krásou. Héraklés sa s ňou síce pomiloval, ale hneď vzápätí ukázal, že ženské vnady naňho neplatia a že kvôli žene by sa nikde mimo domu nezdržal dlhšie ako bolo nevyhnutné.

(33) Trochu inak to bolo pri stretnutí s Prométheom. Podľa mňa sa tak musel volať nejaký mudrlant, ktorého Héraklés zastihol vo chvíli, keď umieral na ctibažnosť. Jeho pečeň sa striedavo zväčšovala a zmenšovala: puchla vtedy, keď ho ľudia chválili, a spľasla zakaždým, keď ho pohanili. Héraklés sa nad týmto úbožiakom zľutoval, niečím ho vystrašil... a tak zbavil chorobnej slávybažnosti. Keď odchádzal, Prométheus bol úplne zdravý. Všetky tieto činy vykonal Héraklés bez toho, že by sa nimi chcel Eurystheovi nejako zavďačiť. (34) Zlaté jablká Hesperidiek, ktoré doniesol z veľkej diaľky, mu však ochotne daroval. Takéto jablká totiž vôbec nepotreboval a vládcovi kázal, aby si ich rozštvrtil. Odkázal mu aj to, že jablká zo zlata sú človeku úplne nanič a že ani Hesperidky z nich nemali žiaden úžitok.

Napokon aj naňho prišiel čas, keď začal pociťovať slabosť a keď sa mu zdalo, že sa akosi scvrkáva. Zľakol sa, že už nebude môcť žiť tak ako predtým. Osobne si myslím, že ho postihla nejaká vážna choroba. Vyliečil sa však tým najkrajším možným spôsobom. Na dvore si postavil hranicu z najsuchšieho dreva, aké našiel, a všetkým ukázal, že nič na

svete si necení viac ako žiaru ohňa. (35) Ešte predtým však celému svetu dokázal, že mu nie sú cudzie ani práce, ktoré by asi nik nenazval vznešenými ani veľkolepými. Poslednýkrát teda z domu odišiel preto, aby odpratal veľkú kopy hnoja z Augiášových chlievov a aby ich po mnohých rokoch konečne vyčistil. Bol totiž presvedčený, že vo svojom živote má oveľa viac bojovať proti slávybažnosti ako proti divým zverom a ľudským zloduchom.“

(36) Keď takto Diogenés rečnil, mnohí okoloidúci sa pri ňom zastavovali a ochotne počúvali slová, ktoré prednášal.²⁵ Myslím si, že to bol práve výklad o Héraklovi, ktorý ho podnietil náhle svoju reč prerušiť, čupnúť si na zem a urobiť čosi, čo sa na verejnosti nerobí.²⁶ Väčšina poslucháčov sa nad jeho spôsobmi začala hneď pohoršovať a mnohí vyhlásili, že je úplný blázon. Opäť na neho začali kvákať mudrlanti ako žaby, ktoré v špinavom bahne nevidia vodného hada.

Zo starogréčtiny preložil *Andrej Kalaš*.

Komentár a poznámky k Diónovej reči

Dión z Prúsy (Δίων ὁ Προυσαῖος), alebo Dión Chrysostomos (Δίων Χρυσόστομος) bol grécky spisovateľ, historik, filozof, politik a rečník s prívlastkom „Zlatoústý“ (Χρυσόστομος), ktorý žil približne v r. 45 – 115 po Kr. Bol jednou z vedúcich osobností tzv. „druhej sofistiky“, t. j. hnutia, ktoré sa snažilo o renesanciu gréckej vzdelanosti a kultúry v období najväčšieho rozkvetu Rímskeho impéria. Zachovalo sa nám vyše 75 jeho *Rečí* (gr. Λόγοι, lat. *Orationes*), *Listy*, krátke rečnícke cvičenie v kynickom štýle *Chvála vlasov* (Κόμης ἐγκώμιον) a zlomky z nezachovaných spisov. Niektoré diela podpísané jeho menom sú nepravé (*spuria*). Dión mal podľa všetkého prístup k textom prvej generácie sókratovcov a kynikov, ktoré sa nám nezachovali, preto je pre nás dôležitým zdrojom správ o Antisthenovi, Diogenovi, Kratétovi a ďalších kynikoch a raných stoikoch. Vo svojich *Rečiach* cituje a parafrázuje pomerne často Antisthenove diela. Zdá sa, že spomedzi sókratovcov mal práve Antisthenov obraz Sókrata (ako aj jeho etické a politické názory) najväčší vplyv na Diónove vlastné postoje (por. Brancacci 2000, 46-247). Ďalšou dôležitou postavou bol pre Dióna kynik Diogenés – príklad zdatného konania vo vzťahu k sebe samému aj ako príklad postoja intelektuála k vládnucej moci.

Do slovenčiny zatiaľ nebol preložený ani jeden Diónov text. Do češtiny boli preložené len dve kratšie reči. Růžena Dostálová preložila *Oratio VII.* nazvanú *O Eubolii alebo lovec* (Dión Chrysostomos 1974, 277-301). Jiří Pavlík preložil *Oratio XII.* pod názvom *Olympijská reč* (Pavlík 2004, 11-27).

Grécky text Diónovej reči *Diogenés alebo o zdatnosti* (Διογένης ἢ περὶ ἀρετῆς [= Dio Chrysost., *Orat.* VIII (7)]) vydal J. von Arnim v 1. zväzku *Dionis Prusaensis quem vocant Chrysostomum quae exstant omnia* (von Arnim 1893, 95-102). G. Giannantoni zaradil Diónovu reč do zbierky zlomkov sókratovskej literatúry *Socratis et Socraticorum Reliquiae*, konkrétne do oddielu *Diogenes Sinopeus* pod číslom SSR V B 584 (Giannantoni 1990, IV, 187-492).

¹ Narážka na Diogenovo vyhnanstvo, ktoré malo byť dôsledkom jeho spoluúčasti na „falšovaní mincí“ (παραχαράττει τὸ νόμισμα) v rodnej Sinópe. Por. zl. SSR V B 2 v pripravovanom preklade Diogenových zlomkov, ktorý vyjde vo Vydavateľstve Univerzity Komenského v r. 2016; pozri aj výber Diogenových zlomkov v preklade Andreja Kalaša (Diogenés zo Sinópy 2011, 579).

Legenda o Diogenovom vyhnanstve má v doxografickej literatúre viacero verzii a jedna z nich by mohla pochádzať dokonca od Diogena, ktorý vraj pripúšťal vo svojom *Pordalovi* falšovateľskú aféru (por. Diog. Laert. VI 20 [= SSR V B 2]). Dôvody Diogenovho odchodu z rodnej obce však boli skôr politické (perzská nadvláda nad mestom v r. 370 – 345 pr. Kr.) a legenda o falšovaní zrejme vznikla až dodatočne, aby demonštrovala na príklade Diogenových životných osudov kynikovo úsilie o „falšovanie mravov“ (por. Iulian., *Orat.* IX [VI] 8 p. 187 B – 188 C [= SSR V B 8]).

Spojenie παραχαράττει τὸ νόμισμα („falšovať mince“) je dvojznačné: Výraz νόμισμα môže znamenať tak „mincu“ (obeživo), ako aj zaužívaný „zvyk“, „mrav“. Takisto sloveso παραχαράττει má viacero významov: a) pomýliť sa pri razbe a vyraziť chybný χαρακτήρ, b) pozmeniť χαρακτήρ, c) raziť s falšovaným raziacim nástrojom (por. Giannantoni 1990, IV, 426-427).

Fráza παραχαράττει τὸ νόμισμα (= „falšovať mince“, „znehodnocovať obeživo“, „pančovať mince“, „falšovať mravy“) sa bude používať v hojnej miere v neskorej antike ako metafora vysvetľujúca celkový kynický postoj k životu; por. Diog. Laert. VI 20.; VI 56; *Suidas*, s. v. Διογένης (n. 1143); Favorinus, *De exilio* 4, col. 3, 26-32; *Schol. in Lucianum vit. auct.* 7 atď.

² Zmienka o tom, že Diogenés uprednostňoval Antisthena pred ostatnými Sókratovými žiakmi, t. j. pred Platónom, Aristippom, Aischinom a Eukleidom, by mohla mať pôvod v kynicko-stoických textoch, ktoré označujú Antisthena za najvernejšieho Sókratovho nasledovníka a kynikov za jeho bezprostredných pokračovateľov (por. Xenoph., *Symp.* 8,4-6 [= SSR V A 14]; Xenoph., *Mem.* III 11, 17 [= SSR V A 14]; Plat. *Phd.* 59b [= SSR V A 20]). Poznámka o tom, že Diogenés opovrhoval inými Sókratovými žiakmi, má zvýrazniť odlišnosť Antisthenovho poňatia sókratovskej etiky od ostatných podob sokratiky. Rozdielny postoj Diogena k Antisthenovi a Platónovi je častým námetom doxografickej literatúry a zrejme bol aj námetom kynicko-stoických zbierok chreí (χρεῖαι), z ktorých vychádzali doxografi pri svojich životopisoch (por. napr. chreie ilustrujúce vzťah Diogena a Platóna: SSR V B 55 – SSR V B 65). Por. SSR V A 27: „Antisthenés sa vysmial z údajnej Platónovej namyslenosti“ (τετυφωμένον). Proti Platónovej pýche a namyslenosti stavia doxografická literatúra Antisthenovo „pokorné zmýšľanie“ (ἀτυφία; por. SSR V A 111).

O Platónovi a tzv. „konskej pýche“ (ἰπποτυφία), t. j. o namyslenosti, ktorá občas premôže jazdca na koni, pozri Diog. Laert. III 39. Bližšie pozri (Caizzi 1980, 53-66). Por. aj Antisthenove zlomky v preklade Andreja Kalaša: SSR V A 28 – SSR V A 30 a SSR V A 147 – SSR V A 159 (Kalaš, Suvák 2013).

Odlišný názor na sókratovcov vyslovuje Dión vo svojej reči *O Sókratovi* (*Orat.* LIV 4), v ktorej hovorí síce všeobecne, ale zrejme má na mysli všetkých „Sókratových priateľov“ – len vďaka nim sa na veky vekov zachovala Sókratova múdrosť. Dión tu kladie sókratovské dialógy do protikladu s rečami sofistov, ktoré sú podľa jeho vlastných slov už dávno zabudnuté.

³ Dión píše, že Diogenés uprednostňoval Antisthenove „reči“ (λόγοι) pred jeho „osobnosťou“. Ak prihliadneme k tomu, že pre sókratovcov je dôležitý súlad medzi slovami (λόγοι) a činmi (ἔργα), resp. prioritou činov pred slovami (por. Xenoph., *Mem.* IV 4,10), tak Diónova poznámka nie je úplne zrozumiteľná. Možno robí narážku na Antisthenovu excentrickú osobnosť, ako je vykreslená u Xenofóna. Na základe Xenofónovho *Symposia* môžeme totiž usudzovať, že Antisthenés sa nedokázal ovládať tak ako Sókratés, ktorý bol preňho vzorom etického konania (por. Xenoph., *Symp.* 4, 61-64 [= SSR V A 13]; bližšie pozri (Kalaš, Suvák 2013, 49-55)).

Iný možný výklad by poukazoval na rozdielnosť medzi Antisthenovou etikou a Diogenovým spôsobom života (κυνικός βίος). Niektorí historici (Windelband 1923, 104-105) sa domnievajú, že medzi Antisthenom a Diogenom by sme nemali hľadať taký úzky vzťah, aký predpokladajú starovekí doxografi. Diogenés nevypracoval vlastnú filozofiu. Svoje miesto v dejinách si vyslúžil vďaka teatrálnym praktikám, ktoré nie sú vždy v súlade s Antisthenovým učením – preto Antisthena kritizoval za nesúlad medzi tým, čo učí, a tým, ako koná.

⁴ Tento príbeh ukazuje Diogenov prísny etický postoj, ktorý je nekompromisný aj voči tým, ktorých považuje kynik za príklad etického konania (povestná kynická *parrhésia*, „sloboda slova“). Dión zároveň zdôrazňuje, že Diogenés dosiahol v porovnaní s Antisthenom oveľa väčší súlad medzi slovami a činmi.

Lívia Flachbartová ma správne upozornila na to, že doxografi nám zanechali viacero príbehov, kde Diogenés argumentuje prirovnaním k hudobnému nástroju, aby poukázal na nesúlad medzi slovami a činmi. Por. Diog. Laert. VI 65 [= SSR V B 319]: *Keď Diogenés videl, ako si nerozumný človek ladí lýru, povedal mu: „Nehanbiš sa, že sa tu snažíš zladit' zvuky lýry s drevom, a pritom nevieš zladit' svoju dušu so životom?“*. Diog. Laert. VI 64 [= SSR V B 320]: *Diogenés hovoril, že ľudia, ktorí síce hovoria múdro, ale tak nekonajú, sa v ničom neodlišujú od lýry. Ani tá totiž nič nepočuje ani nič necíti*. Stob. III 23,10 [= SSR V B 320]: *Diogenés povedal, že niektorí ľudia síce hovoria o tom, ako by mali konať, ale samých seba nepočujú. Prirovnával ich k lýram, ktoré síce krásne znejú, ale nevnímajú to*.

⁵ Schopnosť trezlivito znášať potupu je podľa Antisthena výsadou mudrcov a kráľov. Antisthenov *Kýros* hovorí: *Je znakom kráľov, že ho tupia, keď robí dobre* (SSR V A 86 z Epictet. *Dissert.* IV 6,20; Dio Chrysost. *Orat.* XLVII (30) 25). Por. Diog. Laert. VI 11 [= SSR V A 134]: *Zlá povest' je dobro* (τήν τ' ἄδοξίαν ἀγαθόν). K charakteru mudrca patrí schopnosť znášať zlé povesti – podobne ako ju znášal Sókratés obvinený z toho, že kazí mládež a neverí v bohov (por. Plat., *Apol.* 18c).

Lívia Flachbartová ma však upozornila na to, že ani v jednom zo zmienených prípadov nejde o konkrétneho protivníka – to, že Antisthenés počúval, čo mu Diogenés hovorí (aj keď hrubým spôsobom), by mohlo naznačovať, že Diogenova kritika mu do určitej miery dávala zmysel, teda že prijal Diogenovo pozvanie zúčastniť sa *parrhesiastickej* hry, počas ktorej obidvaja prešli premenou. Tým by sa narušila (v kynickom duchu) aj klasická jednostrannosť vzťahu medzi učiteľom a žiakom (bližšie pozri (Flachbartová 2015).

⁶ Prirovnanie etického charakteru k zvieratám patrí k typickým τόποι kynickej literatúry. Por. komentár N. M. Skouteropoulou (Σκουτερόπουλος 1998, 69), ktorý odkazuje na Diog. Laert. VI 1, VI 7-8: Antisthenés prirovnáva ľudí ku kobyľkám, slimákom, somárom, volom, koňom atď. Por. taktiež Diogenove zlomky, napr. *Gnom. Vat.* 743 n. 177 [= SSR V B 407]; Arsen. p. 209,6-8 [= SSR V B 424]; Athen. VI 254 C [= SSR V B 425] atď.

⁷ Dión kladie dôraz na potrebu neustálej práce na sebe, ktorá si vyžaduje námahu. Bez vynaložených námah (πόντοι) sa podľa kynikov nezaobíde žiadna snaha o zdatné rozhodovanie a konanie. Previazanosť námah a zdatnosti je jedným z hlavných motívov Diónovej *Reči*. V §3 charakterizuje Diogena nielen poukázaním na jeho slobodu hovorenia (*παρρησία*), ale aj prívlastkami ἀνδρείος (odvážny) a φιλόπονος („vytrvalý“, doslovne „rád sa namáhajúci“, „milujúci námahu“), čím ešte zdôrazňuje Diogenov kladný postoj k námahám, ktoré predchádzajú zdatné rozhodnutia (por. Iulian. *Orat.* IX [= VI] 14 p. 194 D [= SSR V B 263]: „Diogenés svoje telo nemilosrdne vystavil námahám, aby ho urobil ešte odolnejším, ako ho stvorila príroda“; Iulian. *Orat.* IX [= VI] 18 p. 203 A [= SSR V B 264]: „Existuje nejaký Grék, ktorého neohromila Diogenova vytrvalosť spojená s onou kráľovskou vznešenosťou mysle, a najmä láska, s akou podstupoval všetky námahy života? A pritom ten muž spával na priční vo svojom sude oveľa lepšie ako sám Veľký kráľ na mäkkej posteli pod stropom vykladaným zlatom. A čo jedol? Oveľa viac mu chutil obyčajný jačmenný chlieb ako tebe všetky tie sicílske pochúťky, ktorými sa teraz napchávaš. A čo povieš na to, že sa umýval len studenou vodou a telo si neutieral do ľanového uteráka, ako to robíš ty, mudrlant, ale sušil si ho na studenom vetre?“; prekl. Andrej Kalaš). Por. aj Stob. IV 29,19 [= SSR V B 302]: *najšľachetnejší ľudia sú tí, ktorí sa vedia povzniesť nad chudobu, zlé povesti, námahu i smrť*.

⁸ Prirovnanie Diogenovej výchovy k výcviku koní zdôrazňuje učiteľské umenie, ktoré Antisthenés uplatnil, keď chcel priviesť Diogena k životu zdatne konajúceho človeka. Výchova (*παιδεία*) patrí k centrálnym témam sokratiky – rozumnosť nedokážeme úspešne používať bez náležitej výchovy.

⁹ Legenda o Diogenovom pobyte v Korinte sa zachovala v schóliu k Lúkianovmu *Výpredaju životov* [= SSR V B 16].

¹⁰ Prirovnanie filozofa k lekárovi je častým námetom sókratovskej literatúry (por. napr. úvodnú scénu Platónovho *Charmida*). Tak, ako lekár lieči telo, aby bolo zdravé, aj filozof lieči dušu, aby bola čo najzdravšia, t. j. najrozumnejšia. V Lúkianovom *Výpredaji životov* (§8) sa Diogenés charakterizuje nasledovne: *Som osloboditeľ ľudí a lekár liečiaci ľudské vášne*. Por. aj Stob. III 13,43 [= SSR V B 281].

Zjednodušene by sme mohli povedať, že Sókratés Platónových raných dialógov využíva pri svojej „logoterapii“ vyvracanie (ἐλεγχος). Antisthenés uprednostňuje vysvetľovanie a poučovanie (διδάσκειν); por. Stob., *Anth.* II 2,15 [= SSR V A 174]. Diogenés karhá tých, ktorí žijú zle (por. charakteristické spojenie οὐκ αἰσχύνῃ; – „nehanbíš sa..?“; SSR V B 319, SSR V B 396, SSR V B 403, SSR V B 411, SSR V B 507 atď.). Pre Diónovho Diogena, ktorý je predovšetkým diónovským ideálom mudrca, je príznačné, že využíva aj sókratovské vyvracanie (por. §§5 a 10), čo je zrejme dôsledkom Diónovej reinterpretácie Diogena ako sókratovského mysliteľa.

¹¹ Podľa Juliána (*Orat.* VII 8 p. 212 A-C [= SSR V B 333]) Diogenés chodieval na olympijské hry preto, aby sa poklonil bohom. Diónov Diogenés chodí na hry preto, aby pozoroval ľudskú márnosť a pýchu, ktoré sú podľa neho chorobným stavom duše (šialenstvom) a vyžadujú si liečbu (por. SSR V B 306, SSR V B 264, SSR V B 288; pozri aj §7 Diónovej reči, Dio Chrysost., *Orat.* VIII (7) 7). Na hrách sa totiž ľudská povaha prejavuje oveľa bezostyšnejšie ako v boji, keď ju brzdí nebezpečenstvo a strach. Podľa G. Giannantonioho vyznieva motív Diónovho Diogena oveľa autentickejšie ako Juliánov obraz nábožného Diogena, ktorého chce zapojiť do svojho plánu obnovy tradičných náboženských kultov (Giannantoni 1990, IV, 511).

¹² Odstránenie nevedomosti (ἀμαθία) je kľúčovým motívom sókratovskej terapie (por. Plat., *Euthyd.* 281e4-5; Xenoph., *Mem.* III 9,4 atď.). Diogenés chce liečiť (ἰάομαι, θεραπεύειν) davy ľudí, aby ich zbavil najťažších chorôb duše – nerozumnosti, nevzdelanosti, zbabelosti, drzosti, chlipnosti, neslobody, zúrivosti, smútku, zločinnosti (por. *Orat.* VIII (7) 8).

¹³ Prirovnanie Diogena k psovi (κύων) patrilo k najbežnejším charakteristikám Diogena a kynického spôsobu života (por. napr. Plutarch., *De exil.* 7 p. 602 A; Diog. Laert. VI 60 atď.). Istá anekdota vykresľuje Diogena ako odpovedá na otázku, prečo ho volajú Pes (Diog. Laert. VI 60 [= SSR V B 143]): „Lebo vrtím chvostom na tých, čo dávajú, štekám na tých, čo nedávajú, a hryziem darebákov.“ Por. taktiež SSR V B 149.

¹⁴ Možno narážka na Sókrata, ktorého dôstojným pokračovateľom má byť Diogenés (nasvedčovalo by tomu aj opakované použitie výrazu *elenchos* v §§5 a 10). Tzv. „býčí pohľad“ patril k charakteristikám Sókrata, ktorý zachovával pokoj aj v hraničných životných situáciách (por. Plat., *Phd.* 117b: ταυρηδὸν ὑποβλέψας).

¹⁵ Kynici vyzdvihujú námahy (πόννοι) a zdôrazňujú potrebu cvičenia (ἄσκησις). Tento pôvodne antisthenovský motív sa spája s osudmi homérskeho Héraklom a Odysseom. *Πόννοι* znamenajú u kynikov skúšky, ktoré musí človek podstúpiť, utrpenie, ktoré ich sprevádza, a snahu vyrovnat' sa so všetkým, čo prináša život. Kynik vyhľadáva πόννοι, aby sa naučil žiť v zhode s prírodou (φύσις). Cvičenie v námahách robí kynika odolnejším proti vrtkavému osudu, Šťastene (Τύχη). Typickým príkladom kynických *ponoi* je vyhnanstvo alebo chudoba. Bližšie pozri (Goulet-Cazé 1986, 195-227).

¹⁶ Pre Diogena sú aj tie najväčšie tabu za určitých okolností prijateľné. Zároveň si môžeme všimnúť, že tieto okolnosti sa týkajú spôsobu života ľudí, ktorých Diogenés navrhuje obetovať a zjesť – už ich veľké bruchá sú dôkazom, že sa nedokážu ovládať, teda, že nie sú schopní zdatného konania. Ak sa človek nedokáže rozumne rozhodovať, jeho život nestojí za nič. Por. SSR V B 303: „Diogenés pri každej príležitosti hovoril, že pre život si treba pripraviť rozum alebo povraz.“

¹⁷ Iba jediný raz sa v celom texte objaví termín ἀρετή („zdatnosť“, „dobrosť“, „cnosť“), ktorý je hlavnou témou Diónovej *Reči VIII*. o Diogenovi. Dión píše, že ak človek zdolá námahy, ak ich prekoná, tak získa blaženosť a zdatnosť. Z formulácie vyplýva, že Dión nerozlišuje medzi zdatnosťou a blaženosťou, resp. že k zdatnosti pristupuje ako k „cieľu“ (τέλος), čo nie je v úplnom súlade so sókratovským chápaním, podľa ktorého je zdatnosť predovšetkým spôsobom rozhodovania, t. j. nielen cieľom, ale aj východiskom konania, ktoré sprevádza trvalá blaženosť (εὐδαιμονία). Diónovo stotožnenie zdatnosti a blaženosti s prekonávaním námah by sme mohli chápať ako špecifický kynický variant dob-

rého života, ktorý je sókratovský iba vo svojich východiskách. Kynický spôsob života sa vyznačuje tým, že námahy, ktoré kynik podstupuje s ohľadom na cieľ (blaženosť), sa nedajú oddeliť od zdatného konania. Preto môže kynik vyhlásiť, že námaha je dobro; por. Antisthenov zl. *SSR V A 85* z Diog. Laert. VI 2 v súvislosti s Héraklom a Kýrom (Kalaš, Suvák 2013, 220-227).

¹⁸ Dión opisuje všetky útrapy, ktoré musí znášať kynik, aby sa naučil čo najväčšej sebestačnosti (αὐτάρκεια): bojuje s hladom, smädom a zimou, znáša bičovanie, chudobu, vyhnanstvo aj zlú povesť.

¹⁹ Por. Hom. *Il.* 15.696 a 15.711-712.

²⁰ Prví kynici – Diogenés a Kratés – pristupovali k rozkošiam ako k úhlavným nepriateľom človeka. Preto vyzývali všetkých viesť prisny spôsob života. Neskorší kynici počnúc Biónom z Borysthenu a Menippom (3. st. pr. Kr.) pripúšťali aj určitý hedonizmus (φιληδονία), a začali ho dokonca spätne pripisovať Diogenovi. Preto sú správy o Diogenovom postoji k rozkošiam nejednoznačné (por. zl. *SSR V B 196* – *SSR V B 219*). V zásade však môžeme povedať, že diogenovský mudrc je opakov pôžitkára, ktorého zotročujú vášne (najmä rozkoše tela). Kynik sa usiluje o sebestačnosť, ktorú dosahuje minimalizovaním svojich životných potrieb. Diogenés bol neúprosným kritikom honby za pôžitkami a zdanlivým (konvenčne chápaným) šťastím, najmä za pôžitkami, ktoré sú spojené s uspokojovaním sexuálnych potrieb, ale aj za pôžitkami spojenými s jedením, pitím a pohodlím. Zároveň však chápal svoj spôsob života ako niečo, čo je v konečnom dôsledku hodnotnejšie, a teda aj príjemnejšie ako život väčšiny. Typickým príkladom sú dôvody, ktorými ospravedlňuje masturbáciu (por. *SSR V B 126*), *chreie* proti pederastii (*SSR V B 397*, *SSR V B 400*, *SSR V B 405*, *SSR V B 409*), výroky o manželstve a cudzoložstve (*SSR V B 200*, *SSR V B 218*, *SSR V B 219*) a proti hetéram (*SSR V B 201* – *SSR V B 216*). Určitú formu umierneného hedonizmu by sme preto mohli pripísať aj Diogenovi. Bližšie pozri G. Giannantoni, *SSR*, IV, 529-535.

Livia Flachbartová ma upozornila na to, že Diogenov postoj by sme mohli dať aj do kontextu s argumentáciou Platónovho Sókrata v *Prótagorovi*: Je rozumné odoprieť si okamžitý pôžitok za cenu určitej námahy, aby sa dostavil ozačasný, či dokonca ešte väčší pôžitok. V tomto zmysle sa asketizmus a hedonizmus nedajú úplne oddeliť, pretože každá askéza vedie k niečomu, čo je do určitej miery pociťované ako príjemné. Por. Diog. Laert. VI 71 [= *SSR V B 291*]: *Ved' pravdou je podľa neho aj to, že samotné pohrdanie rozkošou je veľmi príjemné, ak sa naň človek dopredu cvičí. Uvádza, že tí, ktorí sú zvyknutí žiť v rozkošiach, pociťujú prechod k opačnému stavu veľmi nepríjemne, zatiaľ čo tí, ktorí sú zvyknutí na nepohodu, budú pociťovať ešte väčšiu rozkoš ako tamí – ale nie pri jej užívaní, ale pri pohrdaní rozkošou.*

²¹ Poznámku, že doposiaľ si takmer nikto nevšimol Diogenov boj s rozkošami, možno chápať ako kritické poukázanie na nerozumnosť ľudí neschopných vidieť, čo je v živote dôležité. Neschopnosť väčšiny odolávať rozkošníkemu životu je častým námetom sókratovskej literatúry. Por. napr. Plat., *Resp.* 556b, kde sa hovorí o ľuďoch, ktorí sú následkom blahobytného a záhaľčivého spôsobu života ἀπόνους, ... μαλακοὺς ... καρτερεῖν πρὸς ἡδονάς („leniví a slabí, aby mali silu odolávať rozkošiam“).

Livia Flachbartová ma upozornila aj na to, že Dión vo svojom texte uvažuje o dvoch typoch námah a trápenia, ktoré treba rozlišovať. Jedny útrapy spôsobuje človeku oddávanie sa rozkošiam. U kynikov je však tento vzťah obrátený: Keďže kynik sa vyhýba rozkošiam, zdoláva útrapy, ktoré ho vedú k blaženosti.

²² Héraklés bol pre raných kynikov mytologickým predchodcom kynického spôsobu života. Héraklés (podobne ako Théseus) je ideálom skutočnej skromnosti a nezávislosti (por. napr. Ps.-Lúkianos, *Kynik* 13; Apuleius, *Flor.* 22 [= *SSR V H 18*]).

²³ Slovná hra s výrazmi ἄθλος („zápas“, „námaha“) a ἄθλιος („ťažko pracujúci“, „životom skúšaný“, „nešťastný“).

²⁴ Diogenés sa často posmieval „zdatnosti“ atlétov a zápasníkov, ktorí boli idolmi celého Grécka (por. zl. *SSR V B 446* – *SSR V B 452*). U Diog. Laert. VI 49 sa zachovala Diogenova odpoveď na otázku, prečo športovci nič necítia: „Pretože sú vystavaní z prasacieho a býčieho mäsa.“ Ideál atléta a športovca bol pôvodne aristokratický. V tejto súvislosti por. pasáž Diog. Laert. VI 30 [= *SSR V B 70*], v ktorej sa uvádza, že Diogenés nedovolil trénerovi, aby cvičil Xeniadove deti zápasníckym spôsobom,

ale dovolil mu ich cvičiť tak, aby boli zdravé a mali červené líca. Por. taktiež Diog. Laert. VI 61 [= SSR V B 452]; Lucian., *Dialogi Mortuorum* 1,3; por. Maxim. XXVII 30, kde sa uvádza niečo podobné o Kratétovi [= SSR V H 64]. O Diogenovom postoji k atlétom píše P. R. Bosman (Bosman 2004, 660-669).

²⁵ Antická tradícia (Diogenés Laertský, lexikón *Súda* atď.) pripisuje Diogenovi autorstvo tragédie *Héraklés* (por. SSR V B 117). Nevieme, či ju skutočne napísal, ale nemôžeme to ani vylúčiť. Lúkianov text (Lucian. *Mort. Dial.* 16 [= SSR V B 589]) naznačuje, že mohlo ísť o znázornenie troch Héraklov, a teda o tragikomédiu (*ἰλαροτραγωδία*). A. Bartalucci predpokladá, že jediný rozdiel medzi *Héraklom* a ostatnými Diogenovými tragédiami spočíval v tom, že *Héraklés* nespochybňoval morálny charakter homérskeho mýtu (Bartalucci 1971, 109-122). Na základe *Reči IX*. Dióna Chrysostoma usudzuje, že tragédia pripodobňovala Diogenove námahy k námahám Héraklovým a že Diogenés vyšiel z tohto porovnania ako muž konajúci dokonalejšie. Mohlo teda ísť o didakticko-filozofickú drámu (*un drama d'intento didattico-filosofico*; por. Bartalucci 1971, 121), v ktorej humor tvoril protreptický nástroj a ktorá mala ďaleko od frašky alebo paródie, ako sa domnievali niektorí historici na základe Tertullianovej zmienky (*Apolog.* 14,9 [= SSR V B 117]).

V prospech Bartalucciho predpokladu by svedčila aj naša pasáž z Diónovej *Reči VIII.*, v ktorej Diogenés pripomína Héraklove námahy ako námahy, ktoré musí prekonávať každý kynik, lebo „vo svojom živote má oveľa viac bojovať proti slávybažnosti než proti divým zverom a ľudským zloduchom“ (§35). Kynickou tragédiou sa podrobne zaoberá Maria Noussia (Noussia 2006, 229-247).

²⁶ Dión sa väčšinou vyhýba opisom Diogenovho škandalózneho správania na verejnosti. Výnimku tvorí §36 z Diónovej *Reči VIII.* a takisto pasáž *Orat.* VI 17-20 (verejná masturbácia). Pre Dióna predstavuje Diogenés intelektuálny vzor konania, a preto sa zameriava na tie články jeho učenia, ktoré mu poskytujú odpovede na otázky jeho vlastnej doby, napr.: Aký postoj má zaujať intelektuál k vládcovi, akým bol pre Diogena Alexander a pre Dióna cisár Traján? atď.

Vladislav Suvák

Literatúra

- ARNIM, J. von (ed.) (1893): *Dionis Prusaensis quem vocant Chrysostomum quae exstant omnia*. Zv. I. Berlin: Weidmann.
- BARTALUCCI A. (1971): Una probabile ricostruzione dell'Eracle di Diogene di Sinope. *Studi Classici e Orientali*, 19-20, 1970-1971, 109-122.
- BOSMAN, P. R. (2004): Meat, Muscle, and Mind: Diogenes and the Athletes. *Scriptura* 90, 660-669.
- BRANCACCI, A. (2000): Dio, Socrates, and Cynicism. In: Swain, S. (ed.): *Dio Chrysostom: Politics, Letters, and Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 240-260.
- DECLIVA CAZZI, F. (1980): Τῦφος: Contributo alla storia di un concetto. *Sandalion*, 3 (1980), 53-66.
- DIOGENÉS ZO SINÓPY (2011): Zlomky. Prekl. A. Kalaš. *Filozofia*, 66 (6), 577-590.
- DIÓN CHRYSOSTOMOS (1974): O Eubolii neboli lovec. In: *Antická próza V. Tribuni výslovnosti*. Prekl. Růžena Dostálová. Praha: Odeon, 277-301.
- FLACHBARTOVÁ, L. (2015): Kynik Diogenés: Mudrc, či blázon? In: Sucharek, P. – Marchevský, O. (ed.): *Racionálne – iracionálne*. Zborník vedeckých príspevkov. Prešov: Filozofická fakulta PU v Prešove 2015, 67-71.
- GIANNANTONI, G. (1990): *Socratis et Socraticorum Reliquiae*. 4 zv. Napoli: Bibliopolis (skratka SSR).
- GOULET-CAZÉ, M.-O. (1986): *L'Ascèse Cynique: Un commentaire de Diogene Laërce VI 70-71*. (Histoire des doctrines de l'antiquité classique, zv. 10.) Paris: Vrin.
- KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2013): *Antisthenis fragmenta / Antisthenove zlomky*. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského.
- LIDDELL, H. G., SCOTT, R., JONES, H. S. (1996): *Greek-English Lexicon*. Oxford: Clarendon Press.
- NOUSSIA, M. (2006): Fragments of Cynic «tragedy». In: Harder, M. A. – Regtuit, R. F. – Wakker, G. C. (eds.): *Beyond the Canon*. Dudley: Hellenistica Groningana, 229-247.

- PAVLÍK, J. (2004): *Dión Chrysostomos o výtvarném umění, náboženství a filozofii: Řeč olympijská*. Prekl. J. Pavlík. Praha: Karolinum.
- ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. Μ. (1998): *Οι αρχαίοι κυνικοί*. Αθήνα: Γνώση.
- WINDELBAND, W. (1923): *Geschichte der abendländischen Philosophie im Altertum*. A. Goedeckemeyer (Hrsg.). München: C. H. Beck.

Preklad je súčasťou riešenia projektu VEGA 1/0885/14 *Fontes Cynicorum: pramene kynizmu a ich interpretácia*.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0164-12.

Andrej Kalaš
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6
814 99 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: andrejkalas@gmail.com

Vladislav Suvák
Inštitút filozofie FF PU
Ul. 17. novembra 1
0801 Prešov
Slovenská republika
vladislav.suvak@gmail.com